

45:18-46:13 Mockery of Avodah Zarah

1. Rashi to Yeshayah 46:1

אלהותיהם של בבל כרעו קרסו ל' שחוק של עכו"ם הוא כמי שיש לו חולי מעים ואינו מספיק לישב על מושב בה"כ עד שהוא נתרז

2. Talmud, Megilah 25b

אמר רב נחמן: כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא, דכתיב "כרע בל קרס נבו" וכתוב "קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו'." רבי ינאי אמר מהכא (הושע י): "לעגלות בית און יגורו שכן שמרון, כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו, על כבודו כי גלה ממנו." אל תקרי 'כבודו' אלא 'כבידו'.

3. Meiri to Avodah Zarah 46a

עובדי האלילים והאשרות ודומיהם שהיו קורין לע"ז שלהם בשם נאה כדי ליתן חנה על לב שומעיה ראוי לישראל המזכירה לכנות לה שם לגנאי כדי להסיר לב עובדיה מעליה ולהפוך עבודתו לשם ית'

4. Prof. Stephen Gabriel Rosenberg, *With a Heavy Heart*, <https://www.biu.ac.il/JH/Parasha/eng/vaera/ros.html>
 We can understand it when Hashem "strengthens" or "stiffens" Pharaoh's heart but how are we to understand the action when the verb is not causative or active but a stative form—Pharaoh literally "makes his (own) heart heavy", using the word *kaved*. It appears that this change of root and form (*binyan*) is deliberate, and an explanation for the variations can be found in the Egyptian mythology of preparation for the after-life.

Each Egyptian of rank or substance in the New Kingdom period would have a scroll, or "Book of the Dead", prepared for him or her, to be placed in his coffin to guide him through the underworld to the after-life. One of the first major rituals on this journey was "the Weighing of the Heart". In the process of mummification, the vital organs were removed and placed in four canopic jars, one of them containing the heart. Before the deceased could be presented to Osiris, Pharaoh of the Underworld, he or she had to be proved worthy, and to do this, the heart had to be shown to be lighter than a feather. This weighing was done in a ceremony conducted under the supervision of the scribe-god Thoth, who declares, after a successful ritual: "Hear ye this judgment. The heart of (the one who comes before) Osiris hath in very truth been weighed.... it has been found true by trial in the Great Balance. There has not been found any wickedness in him, he has not wasted the offerings in the temples, he has not done harm by his deeds, and he has uttered no evil reports while he was upon earth" (E.A. Wallis Budge, *The Book of the Dead*, 1899, reprint 1985, p. 26)...

This example demonstrates that in Egyptian terms a heavy heart is equivalent to perpetrating evil. We can then see that the term *vayakhbed Par'oh et libbo* means that Pharaoh made his heart turn to evil. It will be noted that in all cases of the use of the root *kaved*, it is only Pharaoh who does this to his heart; and there is one case where Hashem says that Pharaoh's heart has already turned heavy—*kaved* (7:14). When Hashem operates on Pharaoh's heart it is by *Hif'il aksheh* or *Pi'el hizzeq* (7:3, 9:12).

5. Talmud, Sanhedrin 38b

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם, נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבוננו של עולם, מה מעשיו? אמר להן: כך וכך מעשיו, אמרו לפניו: רבוננו של עולם מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו: רבוננו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך - מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך - עשה. כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין, אמרו לפניו: רבוננו של עולם, לא יפה אמרו ראשונים לפניך? אמר להן: ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל וגו'.

6. Midrash, Esther Rabbah 7:13

ראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר ורץ מרדכי אחריהם, וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי התינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך א"ל (משלי ג') אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא, פתח השני ואמר אני קריתי היום ובוזה הפסוק עמדתי מבית הספר (ישעיה ח') עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל, פתח השלישי ואמר (שם מ"ו) ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסכול אני עשיתי ואני אשא ואני אסכול ואמלט, כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה.

46:8-13 Distance: Distance is nothing to Gd, across space or time

7. Rashi to Yeshayah 46:11

מארץ ארם שהיא במזרח קראתי לי את אברה' להיות נמלך בעצתי

8. Malbim to Yeshayah 46:11

מבאר כי אני הקורא את העיט שהוא העוף הטורף והדורס ממזרח שהוא כורש שקראתיו מארץ פרס לטרוף את בבל, וגם קראתי מארץ מרחק איש עצתי, בצד האחר קראתיו שיהיה איש עצתי, שימלא את עצתי בתשועת ישראל ויתן להם רשות לבנות הבית

9. Talmud, Berachot 17b

"שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה" - רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר כל העולם כולו נזונין בצדקה והם נזונין בזרוע [בזכותם], וחד אמר כל העולם כולו נזונין בזכותם והם אפילו בזכות עצמן אין נזונין, כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב הרובין מע"ש לע"ש. ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן 'אבירי לב'? גובאי [אומה בבלי] טפשיאי. אמר רב יוסף תדע דהא לא איגייר גיורא מינייהו. אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמגייר גיורא מינייהו.

10. Talmud Yerushalmi, Berachot 9:1

עבודה זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה. מה טעמא? [ישע'י' מו ז] ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו' סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק עד שימות ולא ישמע ולא יושיע מצרתו. אבל הקדוש ברוך הוא נראה רחוק ואין קרוב ממנו...

47:1-15 The enslavement of Bavel; Geulah; Punishing a servant?

11. Prof. Yehudah Elitzur, Daat Mikra to Shoftim 16:21

מלאכה קשה ובזויה בימים ההם, שהיו מטילים על עבדים פחותים ושבוים, ככתוב "עד בכור השפחה אשר אחר הרחיים"...

12. Radak to Shoftim 16:21

נראה כי מנהג הארצות ההם בזמן ההוא להיות ריחים בבית האסורים להיות מתפרנסים מהטחינה האסורים שהיו בנחשתים ואין להם מלאכה אחרת להתפרנס שם אלא בטחינה בריחים

13. Bereishit 48:16, Sh'mot 6:6, Vayikra 25:24, Vayikra 27:31, Bamidbar 35:12, Ruth 3:12

וַיֹּאמֶר אֱתָתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָהּ וּבִשְׂפָטִים גְּדֹלִים וְהָיוּ לְכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מְגָאֵל וְעָתָה כִּי אָמְנָם כִּי גֵאֵל אֲנִי וְגַם יֵשׁ גֵּאֵל קְרוֹב מִמְּנִי: הַמְלָאָךְ הַגָּאֵל אֶתִּי מִכָּל רֶעַ וְאִם גֵּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ

14. Daniel 1:8, Malachi 1:7, Ezra 2:62

וַיִּשְׁם דְּנִיֵּאל עַל לְבוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאֵל בְּפִתְבַּג הַמְּלָךְ מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לֶחֶם מְגָאֵל וַיִּגָּאֵלוּ מִן הַכְּהֻנָּה:

15. The Dead Sea Scrolls, the Temple Scroll, Yadin edition

וביום אשר יוציאו ממנו את המת, יכבדו את הבית מכול תגאולת שמן ויין...

16. Yeshayah 4:4, with the standard Aramaic translation

אִם רִחֵץ ד' אֶת צִאֵת בְּנוֹת צִיּוֹן תְּרַגְּמוּ וְיִנְתְּנוּ: תְּגָאֵלְת בְּנֵת צִיּוֹן

17. Talmud, Gittin 56a

שדר עלוייהו לנירון קיסר, כי קאתי שדא גירא למזרח אתא נפל בירושלים למערב אתא נפל בירושלים, לארבע רוחות השמים אתא נפל בירושלים. א"ל לינוקא פסוק לי פסוקין אמר ליה "ונתתי את נקמתי באדום [כלו' נגד אדום] ביד עמי ישראל וגו'" אמר קודשא בריך הוא בעי לחרובי ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא! ערק ואזל ואיגייר ונפק מיניה ר"מ.

18. Rambam, Mishneh Torah, Hilchot Teshuvah 6:5

והלא כתוב בתורה "ועבדום וענו אותם" הרי גזר על המצריים לעשות רע, וכתוב "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", הרי גזר על ישראל לעבוד כו"ם ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבוד כו"ם אילו לא רצה לעבוד לא היה עובד... וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו, שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם...

19. Ramban to Bereishit 15:14

וגם את הגוי אשר יעבודו... והנכון בעיני, כי טעם וגם, אף על פי שאני גזרתי על זרעך להיות גרים בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, אף על פי כן אשפוט את הגוי אשר יעבודו על אשר יעשו להם, ולא יפטרו בעבור שעשו גזרתי: והטעם כמו שאמר הכתוב (זכריה א יד) וקנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה, ואומר (ישעיה מז ו) קצפתי על עמי חללתי נחלתי וגו'. וכן היה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור, וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמם, וזה טעם דן אנכי - שאביא אותם במשפט, אם עשו כנגזר עליהם או הוסיפו להרע להם. וזהו מה שאמר יתרו כי בדבר אשר זדו עליהם (שמות יח יא), כי הזדון הוא שהביא עליהם העונש הגדול שאבדם מן העולם. וכן כי ידעת כי הזידו עליהם (נחמיה ט ז):